

RMK L.

1710 14.p.1

SYMBOLUM

ILLUSTRISSIMI DOMINI
COMITIS

NICOLAI ZRINYI:

Nemo me impunè laceffit.

Dulce & decorum est pro Patria mori.

MORS & Fugacem persequitur Virum.

Excusum Annò 1705.

Bartphae

Az

NAGY MÉLTÓSÁGU

FELSŐ VADÁSZI

RÁKÓCZI FERENCZ,

Istennek kegyelméből Erdély Or-
szági Választott FEJEDELM-
NEK; Saáros Vármegyei-
Főispánnának; Munkátsi, és
Makoviczai HERCEGNEK;
Saáros-Pataknak, Tokajnak, Re-
gécznek, Etsednek, Somlyónak
Ledniczének, Szerentsnek, Onad-
nak Örökös URÁNAK;

Nagy jó Kegyelmes Uram-
nak ö Nagyságá-
nak!

AS(o)SS

MInémü Irása maradt legyen
a' Nagy Vitéz és Méltósá-
gú Horvát Országi Bánnak,
Néhai GRÓF ZRINYI MIKLOS-
nak, noha fokban hallották ugyan
hírét, de világosságra ezen szép
Munka ki nem mehetett. Két okát
ennek látom: *Első*, hogy *deficiál-*
ván ezen Méltóságos Familia, nem
vált azt kinek *dedicálni*: *Másik*
oka volt, hogy már olly nyomo-
rult sorsra jutott a' szegény Árva
Magyar nemzet, hogy senki a' Ha-
dakozásról, annak módgyáról, és
Hadi *Disciplináról* nem-is gondol-
kodhatott; sőt arról álmodozni
sem mérézlett: Magát egészen
idegen Nemzet öltalma alá vet-
vén, az volt szerentsébb, a' ki
neményebben húzhatta az igát, és

A 2

fog-

foghatta az adót hozó földben járó Eke-Éarvát. De a' mint a' nagy Hatalmú UR Isten minden dolgai-ban hathatós, tsak ebben a' Éép munkának ki-adásában is a' felyül irtt két Oknak határát meg-Éabadította: Mert ha keresem a' régi hires nevezetes Vitéz nagy Méltóságú Tündöklő Familiákat, néven nevezve, noha nem találom egy-egyenként; De tudok egy Edényt, a' kiben *succum Familiarum & Heroum*, ZRINYI, FRANGYEPAN, BATHORI, &c. mint-egy *Quinta essentia*-ját ezeknek a' Ditsőséges Véreknek meg-láthatni és tapaszthatni. *Quod in multis, hoc in uno*. Nem-is reménlem, Nágod (:tudván tizta igaz Éivemet :) hizelkedésnek vélje, ha Nágodat méltán annak

nak nevezem: Van azért kinek *dedicálni*, ezen Vitézségre való jó tanátsú Munkát. A' máfik Ok-is Nágod által fel-Éabadult: mert nem tsak fegyverre kelnünk (:Éabadságunk mellett :) lött hatalmunk; de Nagyságod az, a' ki a' Nagy Méltóságú Bánnak Vére lévén, nem tsak igyekezik a' jó *Militaris Disciplinát* bé-hozni, söt parantsolja, és parantsoltattya már-is. Mert ha a' Rómaiak, és a' Hadi *Disciplina* által lött *Tryumphusit* el-hallgatom-is; Éólok erről a' Nemzetről, a' ki régen elötünk vagyon, nyakunkon ül; hitivel, életével, költségével, minden ki-gondolható Mesterségével Szabadságunkat, JóÉágunkat, és OrÉágunkat fanyargatta. Vallyon

ezen Német Nemzet, miért olly
Hatalmas ellenünk? Az Istennek
külömb teremtet Embere-é, mint
mi? Annyi feje, annyi keze, an-
nyi lába, annyi tagja az Hadako-
záshoz, mint nekünk. Kemé-
nyebb, tűrhetőbb, erősebb, ma-
gasabb, talpasabb, tenyeresebb-é,
mint mi? a' kit, ha a' dér meg-
tsíp, mint a' légy; ha meleg sup-
ponya nintsen, mint az hólt: ter-
mete mint a' Czinegének. Talám
a' maga viselése, vagy a' köntöse,
ki tsak lotyog füttyög, és egész *im-
pedimentum* az Hadakozásra, az
jobb-é nállunk. Talám a' fegyve-
re, koczipitere, hofzú puskája?
a' kit ha ki-lő, nagy dörgést té-
len, de nem talál velle, és an-
nak meg-töltése nagy időt kíván,
és nagy

és nagy *confusiót* okoz: az jobb-é
a' mi kardunknál, kopjánkál, a'
ki mindenkor ki-sül, és útat tsi-
nál magának? Vallyon lova-é
jobb? a' ki ha húzon-négy óráig
nem eszik, dög; a' miénk pedig
akkor vidámjabb. Hanemha an-
nak könnyebbsége volna gyors-
sabb a' miénknél, midőn mázva
máz a' lóra, a' mikor már mi lo-
von vagyunk. Hát mivel olly ha-
talmatlan azon Nemzet? Azért-é?
hogy, *tam in actu, quàm extra a-
ctum*, mindenkor *Exercitiumja* va-
gyon; magát, lovát próbálgattya
Tízti által; kiből a' fő-fogadás
fármazik: soha semmit sem *Exe-
quál*, míg felölle jót *disponál*. Ezt
Nagyságod böltsen által látván ta-
pasztalja: *Quòd sit ordo anima re-
rum.*

rum. Mivel pedig én Gyermekségemtől fogva a' *Disciplinaris* Hadakban nevelkedtem, és annak hasznát érezvén benne gyönyörködtem, 's tudva tudom Nagyságodnak fent igyekezetit a' jó *Militaris Disciplinához*; azért méréslettem ezen szép Munkát ki-nyomtattnom, és ezzel Nagyságodnak *dedicálnom*. Kérven azon a' Nagy Hatalmú Ur Istent, hogy Nagyságod jó *intentióját secundálván*, ezen mi Magyar Nemzetünket a' Pogány módra szokott Hadakozástól el-*szoktassa*, a' *szó-fogadást szívére tapasztassa*, ki által a' Hadí jó Rend és *Disciplina* helyre állittatik: melly által nem csak az idegen Nemzet igájától meg-*szabadította*; de az ő Vitézkedésre terem-

teremtett Virtusi által más Nemzeteknek-is példája, és ditsősége leheffen: és a' Nagyságod Híre, Neve, annyival-is inkább terjedheffen e' széles Világon.

NAGYSÁGODNAK

Alázatos Szolgája 's Híve

G. G. Forgách Simon.

*ARGUMENTUM totius
Operis.*

Ezzel az Irással mutatattatik-meg :
hogy, Fegyver kell Országunk-
ban : miképen kelljen azt ren-
delni, tartani : és más sok *par-*
ticularitast-is fel-találnunk, ha
akarjuk.

Volenti nihil difficile.

Sors bona nihil aliud.

A'

Török *Afium* ellen való

O R V O S S Á G:

Avagy,

A' Töröknek Magyarra való Bé-
kesége ellen

A N T I D O T U M.

Exordium.

CYrus Király mikor Cræsus-
ra Sárdis Várossát vitéz-
völne, azt írja a' História, a'
Városnak meg-vételekor egy Vitéz
magára a' Cræsus Királyra akadván, 's
nem tudván ki légyen, meg-akarja vala-
olni : Cræsus Király fia, a' ki egész ele-
tében néma volt, és soha egy szót sem
szólhatott az előtt, ott találkozáván len-
ni akkor az Attya mellett, látván ve-
szedelmét az Attyának, meg-szóllala a'
Vitézhez, mondván neki: Ne bántsd
a' Királyt! Vallyon nem hasonló-e az
A 6 én fel-

4
 én fel-kiáltásom, édes Nemzetem. Lá-
 tok egy rettenetes Sárkányt, melly mé-
 reggel, dühösséggel teli kapóul az öle-
 ben viseli a' Magyar Koronát. Én tsak
 nem mint néma, kinek semmi *Profes-*
sio a' mesterséges fólásra nintsen; Fel-
 kiáltok mindazáltal, ha kiáltásommal
 el-ijezthetem azt a' dühös Sárkányt, ki-
 áltván: *Ne hánts a' Magyar!* Sze-
 gény Magyar nemzet, annyira jutott-é
 igyed, hogy senki ne-is kiáltsó-fel utól-
 só védelemedben! hogy senkinek fíve
 ne keferedgyék-meg romlásodon! hogy
 senki utolsó haláloddal való küzködé-
 sedben egy biztató főt ne mondgyon!
 Egyedül legyek-é én ör-állód, ki meg-
 jelentsem védelemedet? Nehéz ugyan
 az hivatal nékem. De ha az Isten's Ha-
 zámhoz való fízetet reám tőtte; Imé
 kiáltok, hallj-meg engem élő Magyar:
 Ihol a' védelem! Ihon az eméztő tűz!
 Imé tudományt tézek előtted nagy Iste-
 ten! mindent a' mit tudok kiáltok,
 hogy én tölé elaluvásomért ne kérd elő
 Nemzetem vérét; a' mint meg-fenye-
 gettél a' nagy Ezéchiél Prófétaival: *Veni-*
entem

5
entem gladium nisi annuntiaverit specu-
lator animarum, quae perierint, sangui-
nem illorum de manu ejus requireret Domi-
nus. De mi dolog az, Magyarok, hogy
 nem tsak az Ör-állótok jelentését hall-
 ván, hanem magatok fíveivel a' vé-
 dedelmet láttjátok, még-is fel-nem ser-
 kentek mély álmotokból. Ugy hallom,
 a' tengeri medve olly bátorságos és
 gond nélkül való, hogy mikor leg-job-
 ban dörög az Ég, mentől magasabb
 kö-fiklára fel-hághat, ott aluszik:
 avagy talám ilyen *securitással* vadtok
 ti-is? Ugy vagyon, a' Borostyán fának-
 is, írják a' *Naturalisták*, mennykö ellen
 való bizodalmat; azért adtuk magunkat
 ennek a' Laurusnak árnyéka alá, hogy
 meg-maradhassunk. De félek rajta,
 hogy a' *Fatum* e' Nemes Ágnak gyöke-
 rét meg-tompittya, tsak a' mi védedel-
 münkre-is; vagy hogy hervad, titkos
 belső okokból gyökere. Ha azért ok-ve-
 tetlen bizodalmat nem találunk; tsak a'
 mezítelen reménségben, fíkség, hogy
 óltalmat nézzünk magunknak, magunk
 emberségében és vigyázásában, Isten
 A 7 után

után a' Patsirták példája adgyon okot
 nekünk a' mi magunk óltalmában; mely
 ha nem lez, hijában reménljük fönféd-
 dinktől 's más idegen barátinktól a' se-
 gedelmet. De még az Istentől-is tu-
 nyául kérni segedelmet, véték és bo-
 londság; a' mint a' Bölts Demosthenes
 néha mondgya vala: *Nam non modò
 Deus, sed nè amicus quidem rogandus
 est, ut dormitanti cuiquam aut desidi præ-
 sidio sit.* Magyarok, tinéktek főlök:
 ez a' rettenetes Sárkány Török, Vára-
 dot, Jenöt, töllünk el-vette; sok ezer
 lelket rabságra vitt, sokat a' kardnak
 élivel eméztett-meg; Erdélyt Koro-
 náknak egy leg-főbbik Boglárát fel-
 prédálta, zavarta; Fejedelmünket el-ra-
 podta; gázolja Nemzetünket 's Orzá-
 gunkat, mint egy erdei-Kan a' fíepen
 plántált főlöt. Kérdezkedgyetek egy-
 mástól, kit illethet ez a' veszély? kit fe-
 nyeghet ez a' háború? ha fel-találjuk
 azt tífra elménkkal, hogy az nem mi
 nyavalyánk, ámbár hallgass, bízzuk
 más *discretiójára* óltalmunkat. De ha
 az oktalan állatok a' magok barlang-
 joknak

joknak meg-bántódásáért, 's magok
 kölyköknek fel-vételekért kézek ha-
 lált fenvedni; mennyivel inkább miné-
 künk, kik ditsőséges Magyar vérnek
 maradéki vagyunk, a' mi Atyáinkfiáért,
 Atyáinkért, Anyáinkért, Feleséginkért,
 Gyermeinkért, Hazánkért meg-kell
 indulnunk, halálra-is ha kívántatik
 mennünk, még-is leg-alább bofűt
 ezen a' dühös Eben állanunk. Talám
 vagyon olly gondolattya némellynek;
hogy a' mi meg-esett, meg-esett, és meg-
orvosolhatatlan dolog már: de meg-fü-
 nik a' dühös eb az után; mert Rákó-
 czit kívánsága szerint el-veztette, Er-
 délyt meg-alázta, Magyar orzágot el-
 ijeztette, elég az neki. Hivságnak hiv-
 sága ez a' gondolat. Forgassuk elő az
 Históriakat, meg-találjuk, hogy mióta
 a' Cospiai barlangok közzül ki-jött a'
 Török dühös nemzet, Kereftyén vér-
 nek patakúl folyása megné állott: mert,

Regi franis nequit.

*Et ira ardens Hostis & Victoria,
 Gladiusque felix, cujus infecti semel
 Vecors libido est.*

Nem

Nem használ itt senkinek az ártatlanság, együgyűség: annál kézebb a' Török azt rontani, mentől azt jobban magára nélkül tselekedheti: több fáz Eftendejénél már, hogy a' Frigynek neve alatt minket nem nyugotott, hanem rontott, és azalatt ugyan megromlánk: Erdélyt az adózás 's alázatoság meg-nem mentette; hanem az el-hitel meg-rontotta. Gondolom, hogy itt mondgya valaki: Mind igaz ez; de mi magunktól elégtelenek vagyunk a' magunk óltalmára: úgy vagyunk, azt meg kell vallanunk, a' Török erejéhez képest mi csak nyomorúltak vagyunk; de viszont ez a' gondolkozás-is árt minékünk: valamint-hogy a' Görögöknek ártott régenten, mikor a' Persiaiakkal *conferálták* a' magok erejét; eza' gondolkodás igen mélyen vala önálok meggyökerezve, úgy annyira, hogy mikor a' Persák valamelly részére Görög országnak indultak volna, a' több Görögök magokat férentséseknek tarttyák vala, ha azonban békével maradhatnak vala. Így lévén azért a' dolog, a' Persiaiak

fiaiak a' Görögöket mind el-gyalázák, míg az el-kerülhetetlen kételenség, a' vagy *desperatio* úgy annyira a' Görögök fivét meg-nem keményítette volna, hogy Xerxes Király ellen, a' melly annyi fáz ezer embert hoz vala, kevés ezerrel ellent állának, és annyira megverék azt a' fámlálhatatlan sokaságot, hogy fégyennel 's gyalázattal kellett a' Királynak visszafutni. Ha azért a' kételenség, fűkség, *Fatalis necessitas*, meg-orvoslotta a' Görögök fivének lágy-ságát; miért, minékünk-is lévén fíntén abban az el-kerülhetetlen igyben vészelyünk, nem tsinál egy Férjfiúi gondolkozást fivünkben, hogy avagy mególtalmazzuk magunkat, avagy Vitéz módra haljunk-meg? *Præstat mori sicut Leonem, quam vivere sicut Asinum.* Æsopus azt mondgya vala Fabulájában: hogy a' Nyúlak meg-unakozván életektől, mivel-hogy minden állatoknál félenkjebbek volnának, és csak faladásban volna minden *securitássok*, azt végeztek magokban, hogy egy nagy tóba, egy fészermind néki rugázkodván be-
léöl-

lé ölnék magokat: történék azonban,
hogy mikor a' tóhoz érkeztek volna, a'
parton lévő békák meg-ijedvén a' nyúl-
laktól, a' tóba bé-özödésének; kit meg-
látván az öreg nyúl, így kiált-fel a' töb-
binek: Meg-halljátok nyúlak! Mi az-
ért megyünk vala a' tóba veszni, azt gon-
dolván, hogy nintsen nálunknál félénk-
jebb állatt; de ímé láttuk, hogy a' bé-
kák még nálunknál-is félénkjebbek,
mert mi előttünk ugrának-bé a' tóba;
azért ne öljük-meg magunkat ez egy-
szer. Által kell minékünk-is esnünk a'
mi szerentsétlenségünkön, ha meg ma-
radást kívánunk: és úgy vessünk számot,
mint tulajdon magunknak. Mert én
nem látok egy Szomfédót-is, sem egy
idegen Nemzetet, a' ki a' mi kedvünk-
ért örömeft szerentséltette a' maga bé-
késéges voltát, a' mi veszedelmünk-
kel. A' vizbe haló embertől fél az
hajóban ülő is, hogy ötetis bé-ne von-
nya magával. De vizsgáljunk-meg min-
den közelebb reménlhető segítségeket.

LEN-

LENGYEL egyik Szomfédunk;
de ettől nem várhatunk semmi segítsé-
get: mert ő maga-is ez el-múlt hadako-
zásiban meg-erőtlenedett: mert most-
is a' Muszkától békével nem hagyatik:
mert Svécziától nem olly *securus*, hogy
más gondolatokat tsinálhasson: mert a'
Tatárnak Szomfédóságában vagyon:
mert a' Kozákkal nem úgy *complánálta*
dolgait, hogy bizonyos legyen benne:
mert a' Törökkel békesége vagyon, és
(a' mint fólnak:) ugyan *beneficium-
mal obstringálta* a' Török a' Lengyele-
ket az el-múlt hadakozásakor, a' Ta-
tár segítségével: mert annak a' Respubli-
cának nintsen igyekezeti, sem a' jó hír-
nek, sem az országnak kerítésére, *acqui-
sitiójára*. Lengyellel azért nints mit
mivelnünk.

NÉMET a' másik Szomfédunk.
Ki kell itt választanom a' mi Kegyelmes
Urunkat Királyunkat, ki kétség kívül
minden igyekezetivel azon vagyon,
hogy minket mint fájátit óltalmazzon;
noha a' sok hadakozások meg-emé-
tették alkalmasint az ő Tárházait's ha-
redi-

reditarium orfágít; noha most sem bizonyos Svéczia igyekezetitől, *tumultusokat* az Imperiumban kezdenek; noha a' Francziai Királytól, régi Antagónistájától, tartani kell; noha az Imperiumbéli Electorok-is nem olly egyarányú *sinceritással* vannak ö Felségéhez, a' mint kívántatnék; noha a' Spanyol Királyt-is, ha súlyosodni kezd a' hadakozás a' Portugallusokkal, nem hagyhattya-el segítség nélkül, mint Atyafiát. Szóljunk mi *in genere* a' Német nemzetről, és az Imperiumról: azt tudgyuk-é, hogy a' Német nemzet maga véfedelmével meg-tserélje a' békeségét és bódogságát, kiben otthon vagyon? azt tudgyuk-é, hogy a' Magyar nemnek olly *obligatussa*, hogy egy illyé nagy Bestiával, mint a' Török koczkára vessé *securitássát*? hogy el-felejtse a' régi Hunnusoknak Átillával, és az után-is más Magyaroknak Német országban való rablásokat és pusztításokat? hogy kívánnya ismét a' Magyaroknak talpra állásokat, a' kiktől annak-utánna-is tartani kelljen magoknak? és ha fíntén

ad-is

ad-is valamit; de hogy derekas legyen, vagy *continuálandó*, hogy a' meg-maradásra elégedendő legyen, hogyha nyér, magának ne akarja tartani, hogy az *in tempore* legyen; a' kit rák háton mondanak a' Magyarok, hogy jár, alig hihetem.

OL A SZ az harmadik fömészéd; de ennek távol való léte, a' tengernek közinkben való vivése, a' fok Urakra és Hertzegekre el-özlása 's külön mindeniknek *interesse*, nem hágy minékünk nagy reménséget vetnünk, az onnan való segítségre; noha én el-hittem, hogy azok a' nagy Fő Urak és Fejedelmek, el-nem mulattyák ugyan, ha mitőlünk látnak jó igyekezetet és ugyan valóságos *operatiót*, mind pénzzel, mind néppel, mind tanátstsal segítnek.

SPANYOL nemzetnek mezésége, Lusitániában való bé-keveredése, minden tovább való *discursusokat* egykez el-metéz: nem kell arról többet föllanunk.

FRANCZIA nemzetről van mit föllanunk: ez a' Nemzet bizonyára ha-

ra hadakozó, ditsőséges, hatalmas ; de az is nyilván vagyon, mikor nem magának keres, nem magának hadakozik, nem igen sok jót várhatni tőle. A' mi Magyar históriánk két Peldát mutat fellölk : *Egyik*, mikor Nikápoly alatt Sigmond Király el-vezté a' hartzot a' Francziák miatt: A' *Második*, a' Pápai árúltatást. Egyikből sem tsinálhatunk magunknak kívánatos emlekezetet: Ehez képest, a' Franczia ha győzedelmes, el-tűrhetetlen ; ha nyomorodott, semmire kellő.

MUSZKÁT nem éámlálom ; mert álmhoz való *discursus* volna inkább, mint sem valósághoz : noha úgy ítélem, némelly nagy emberek, nem tudom, mitsodás nagy reménségeket tsináltanak magoknak ; de a' mint feljebb írák, sem reménlhettyük, sem kívánhattuk. Az ő országok mekze, Népek goromba, hadakozások semmire kellő, vitézségek nevetséges, *Politikájok* ostoba, birodalmok *Tyrannus* : kinek kelljen hát az ő segítségek ?

Á N-

ÁNGLIA tsak nem más világ, más természet, más hadakozás : nints ollyra éükfégünk, nem-is kívánhatjuk. Im az egész Kereszttyénséget elő-éámlálám : 's nyilván láttuk, azoktól nem lehet a' segítség, hogy az legyen fundamentoma a' mi éabadulásunknak. De engedgyük meg, sok idegen Népek jöjjenek segítségünkre ; de ha Idegenen fog a' hadakozásnak *administrációja* állani, bizonyára semmit sem bizhatunk. Mert forgassuk fel a' históriákat, megtaláljuk, hogy jóllehet a' Magyar is sok helyen botlott a' vitézségben, mindazonáltal a' derekasvezedelmek az Idegenektől estek ; holott avagy nem érzették nyavalyánkat, avagy a' kételenség nem erőltette a' éerentséltetésre őket, mint a' Magyarat : Mert, a' kinek nem borja, nem nyalja ! és a' Magyar nemzet a' Magyar országgal egyenlő természetet visel ; valaki Idegen jö belé, avagy nem tud, avagy nints éerentséje az operáláshoz. Mennyünk Példákra, és bár tsak a' Mátyás Király után való Históriaikat *ruminaljuk*, meg-láttuk, hogy

hogy Felső Lénárd Rogendorff Joachim Brandenburgumi Hertzeg *operatioi*, kik talám másutt vitéz Generálisok voltak, országunkban hasontalanul múltak-el; meg-láttjuk a' fok Várák 's Erőségek meg-adásában az idegeneket vétkeseknek lenni: mert Budát meg-tartya vala Nádasdi Tamás, Szultán Szulimán ellen, ha az idegenek nem kényszerítik vala a' fel-adásra; kik miatt csaknem maga-is roszúl jára. Meg-láttjuk ama' vitéz Urat Losonczi Tömös várral együtt venni, az idegenek miatt: idegen volt Aldana, ki Lippát; idegen volt Liscanus és Szalamánka, kik Eßtergomot gyalázatosan fel-adták; Idegenek miatt Vitéz Nyári Pálnak-is Egret meg-kelle adni; Tata idegenek miá vége; Pápa idegenek miatt, 's véle együtt Törökké lön. Kóztaniczát Horvát országban, Krajnecz vezte-el. Erdődöt, Györt, Kanisát, idegenek árulák-el. Tekintsük-meg, Koczimer *expeditioni*ójában mint jára; Tekintsük Básta, Svendi Lázár, Belgiosá, Colaldo, Bukovi, Rozburm, Montenegro, Ekenperger

ger, Hardek hadakozását, bizonyára semmi jónkra nem voltak. Tekintsük Erasmus Torifl hartzát; ki nem-tsak keresztetlenül, de az egész keresztényen Nemzetnek olly gyalázattyára volt, hogy soha rajta eleget né bánkodhatunk; holott azt írja Istvánfi, egy mezzely vajon, vagy mézen árultanak a' Törökök egy Németet. Nézze-meg Joniust, a' ki Istvánfinak nem hízen. De nem látunk ismét ollyan ditsőséges *operatio*kat, vagy állott Várnak meg-segítését, vagy a' Török földén vitéz *progressus*okat, és a' mellyek voltak-is, talám néha egy Aprilisi félhez hasonlók voltak azok a' segítségek, mellyek olly nagy ditselkedéssel Hazánkba jöttek: Nyáron 's aratás után öfözöl jól meg-rabolván országunkat, vízza mentek, 's magunkat magunknak hagytak; kinek nagyobb bizonyosságát a' ki látni kívánja, nézze-meg Istvánfinak a' 28. Réfét, a' vége felé, és több helyeken. Ne adgya Isten azt, hogy a' pennám az idegen Nemzetnek akar mellyikérül-is igyekezze gyalázatokat írnia, nem az én

ezélmaz : mert tudom minden Nemzetnek maga ditsőségét elégedendöképen mindennapi Históriakkal-is bizonyítani. De azt kívánom *concludálni*, hogy mi Magyarok ne tégyünk fundamentomot senki vitézségében ; hanem míg Isten ép kezét, lábat adott kinek-kinek, azon öröködgyék, hogy az idegeknek ne legyenek *fükségesek principaliter*, hanem *accessorio* segítség-képen : Mert bizonyára a' mi sebünk senkinek úgy nem fáj, mint minékünk ; senki nem érzi nyavalyánkat úgy, mint mi : tehát következik ebből, hogy senki olly szerényen nem nyúl az orvossághoz, mint minékünk kellene nyúlnunk, főképen ha az orvosság védelemmel jár. Itt talám valaki engemet meg-fólit, 's azt kérdi tőlem : Mit akarsz ezekből a' sok befédekből ki-hozni ? Mit tanátsz ? Könnyű akarkinek is *declamálni*, *predikálni* ; De orvosság kell a' betegnek. Én arra rövideden meg-felelek, meg-is duplázom kiáltásomat : *Fegyver, Fegyver, Fegyver* kívánztatik ! és jó vitézi *Resolutio* ! Ezen kívül semmit

sem

sem tudok, sem mondok ; Avagy azért Magyarok ezzel óltalmazzuk-meg magunkat, avagy vitézül halunk-meg mindnyájan : Mert, *non datur aliud medium*. El-futunk, nints hova, sohol Magyar országot fel-nem találjuk ; senki a' maga országából barátságunkért ki nem megyen, hogy minket helyhez-tesse bele : a' mi Nemes szabadságunk az Égalatt sohol lints, hanem Pannóniában ; *Hic nobis vel vincendum, vel moriendum est*. De miért kelljen el-veznünk vagy kétségbe esnünk, míg tson-tainkban való ereinkben vér, míg Isten mennyországban a' mi bizodalunk lehet ; míg kezünkben kopját, markunkban szablyát foríthatunk ? Avagy kü-lömb *compositióból* vagyon-e a' miel-lenségünk fel-építve ? vagy nem azok-tól a' vitéz Magyaroktól fármaztunk-e mi, kik kevés néppel fámtalan sok ezer Pogányokat kergettek-el ? Nintsen é Istennek hatalmában, Hunyadi János győzedelmét, Mátyás Király ditsőségét, kezeinkben ismét meg-virágoztatni ? De úgy, ha mindnyájan egy fi-

B 2

vel

vel lélekkel segítségül híván Istennek
 ént Nevét, körmös kézzel nyúlunk
 a' magunk dolgához, és fáradunk, vi-
 gyázunk, tusakodunk a' mi életünk-
 ért: a' fáradhatatlan fozgalmatosság,
 az unalom nélkül való vigyázás, a' kéz
 gyorsaság, és a' gyors kézség fokta an-
 nak a' drága fának gyümölcset el-érni,
 kit az emberek ditsőségnek hívnak. Mi-
 nékünk pedig Magyaroknak nem tsak
 ditsőségünk; de a' meg-maradásunk is
 abban vagyon: nem vakmerőségre hí-
 vok senkit: nem habahurjául kívánom
 a mi Nemes *resoluti*ónkat; hanem okos-
 ságnak mértékletességével, és állhatatos
 éivünknek meg-keményítésével akar-
 nám, hogy elő-állanánk erre a' Nem-
 zetünknek utolsó sententzia ki-mondá-
 sára. En-is Cátóval azt mondom: *Sci-*
licet res aspera est, sed vos non timetis
eam, imò verò maximè; sed inertia &
mollitia animi, alius alium expectantes,
cunctamini, videlicet Diis immortalibus
confisi, qui suam Rempublicam sæpè ma-
ximis periculis servavère, non votis, neq;
suppliciis Mulieribus auxilia Deorum
 pa-

parantur. Vigilando, agendo, bene con-
sulendo, prospere omnia cedunt: ubi socor-
dia te atque ignavia tradideris, nè quic-
quam Deos implores, irati, infestiq; sunt.
 Szántson, vessen, boronáljon, arasson,
 és sok dolgot vigyen véghez a' gazda
 ember, ha élni akar tselédestől. *Nam*
Di omnia laboribus vendunt. Hát men-
 nyivel inkább minékünk, kik vefede-
 lemben vagyunk, az egész lelkünknek
*applicati*óját, minden testünknek fárad-
 ságát fordítanunk kell a' mi vefé-
 lyünknek el-fordítására; mert egyéb-
 aránt kinek fántunk, vessünk, aras-
 sunk, kinek neveljük édes Magzatinkat,
 ha *securit*ásra most gondot nem vise-
 lünk? majd a' Pogányé lesz a' mi miénk;
 és tsak öt Éztendőt, vagy kettőt sem
 ígérhetünk magunknak, ha nem *provi-*
*de*álunk. De ismét itt mondhattya né-
 kem valaki: Jó volna a' hadakozás, ha
 kívántt *success*ust reménlhetnénk ma-
 gunknak; de azt sokszor próbáltuk ma-
 gunkban, soha nem nyertünk velle,
 mindenkor markunkban fakadt! En
 arra így felelek: Míg a' mi *militaris di-*
 B 3 *scipli-*

sciplinánk in flore volt *Corvinusok* alatt, és más vitéz Királyok alatt; nem igaz az, hogy markunkban éakadt soha-is éándékunk. Tellyesek a' Históriák a' mi Magyar nemzetünknek ditsőségével. Teli e' világ azoknak emlekezetekkel: és Európának egy éegelete fints, a' ki a' mi Eleinkről betsülett ne éólana. Soha Mufurmány vér nagyobb folyásokkal nem folyt, mint a' Magyar kard által: soha ennek a' Pogány Hódnak bé-röltését senki úgy nem késlette, mint a' Magyarok. De meg-kell vallanunk, néha nyögve és pironkodva: Mert, *dedecori est fortuna prior*. Olyan meéke estünk mi mostani Magyarok a' régiektől, hogyha elő-jönének mostan más világról azok a' mi vitéz Eleink, sem mi őket, sem ök minket meg-nem esmérnének: mert nyelvünkön éóláfunkon kívül mivel hasonlíhattunk magunkat mi azokhoz? úgy-hogy, bizonyára mondhatnak nekünk: *Vox quidē vox Jacob, Man° autem Esau*. Tsúfsága lettünk a' mi Nemzetünknek és magunknak; ellenségünknek pedig, valaki valahonnan jö reánk

reánk prédájává. De miért? A' vitézségnek *disciplinájának* meg-nem tartásáért, a' rézégységért és tunyaságért, az egymást gyűlölésért, és ezer ilyen vétünkért. En nem hizelkedhetem édes Nemzetem tenéked, hogy hazugsággal ditsérjelek: mert a' Prófétaként, *Popule mi, qui te beatum predicant, ipsi te decipiunt*. Hanem im megmondom magadnak fogyatkozásodat, olyan éível és éándékkal, hogy meg-esmérvén magad-is, vedd ki azt a' motskot ézedből, lelkedből, *reformáld* vétkeidet, öltözzél igazságba, övedzél erősséggel; hívd segítségre a' Jehovát, *refolváld* magad, avagy ajándékozd magad az Isten Nevének, és magadnak óltalmára kössünk kardot a' Pogány ellen: ha azért a' magunk fogyatkozásit meg-esmérjük elébb, könnyebben az orvos-ságot is fel-találhattuk az után. Vifgáljuk meg tehát, mitsodás formájú hadakozások voltak azok, kik nem *succedáltak*, és mi formán estek; *Ihon az igaz*

R E L A T I O:

Mikor meg-hallottuk, hogy a' Török

rők nagy kezűlettel fegyverkezik és ké-
fűl reánk, mi-is akkor, de későn kez-
dettünk tapodni, kaptunk két felé: ha-
dat, seregeket kezdettünk gyűjteni. De
mitsodás Seregeket, régi látott hallott
Vitézekből állott-e vallyon ez a Sereg?
Bizonyára nem; hanem mentől rof-
zabb, hitetlenebb, tolvajabb volt or-
szágunkban, az gyűlt össze a' mi dobo-
lásunkra. Ismét, ki volt ennek Had-
nagya? Ugyan csak fíntén azon il-
lyen: vagy a' ki jobban meg-előzte a'
többi rézégességgel, garázdasággal, ke-
vélységgel; ki a' maga vitézségének ru-
dimentáit, vagy Kassai Kereskedőkön,
vagy Ketskeméti Töséregen, vagy So-
pronyi Kalmárokon, vagy másébad
Városok vagy Polgárok kárán végez-
te-el: a' ki nem a' jó hirért, névért,
betsületért iratta-bé magát a' hadako-
zásba; hanem hogy ezeket a' fellyül
meg-irt *Virtus*okat jobban és éabados-
sabbban üzhesse: a' ki, hogy jobban bof-
úját valamelly Falukra, vagy Nemes
emberre ki-tölthesse, kívánt hadi em-
ber lenni; hogy ezzel a' *Titulussal* mind
módot

módot, mind mentséget találjon vét-
keinek. Így azért nem Sereg, nem
hadakozási jó lélekkel éarmazott igye-
kezet; hanem fársángolás, bordély, és
ha mi rofzabb nevet tudnék találni
ennyi meg-feslett erköltsnek. Régen-
ten ama' nagy Hannibálnak vitéz ha-
dát; Campánia egy Olaf orzági gyö-
nyörüséges Tartomány, a' maga gyö-
nyörüségével meg-veztegette, el-lom-
hitotta és erőtlénítette. Nints a' mi
Magyarinknak éükségek Campániára
előbb, hogy-sem mint a' Hadba men-
nének? Kézen vagyunk el-veztegelve
és el tűnyúlva: *Diis hominibusque inuisti*;
nem kell minékünk olly nagy ellenség,
mint a' Török: egy Canicula melege,
egy Februáriusnak zele, egy éjféká-
nak virraztása, egy napnak koplalása,
meg-ronrtya Hadainkat, és semmivé té-
fi. Illyenek a' mi Hadaink! De mivel
jobb vallyon ennél a' Nemesség? Mi-
vel jobb az Uri Rend? Bizonyára mind
egy bordában éörttek vagyunk, egy-
tsepnýére-is egyik Rend a' másikat nem
tsúfolhattya. A' mostani Nemes nem

gondolja-meg, mitsoda az Igaz Nemesség; mivel nyerték a' mi eleink a' Nemességet, 's mivel tartatik meg-is egy Nemzet sem pattog úgy 's nem kevélykedik Nemesség Titulusával, mint a' Magyar; maga annak meg-bizonyítására 's *conservatio*jára, láttya Isten, semmit nem tselekfizik Fiaiunk házontalanúl élnek, vagy otthon Attyoknál Annyoknál; vagy ha ugyan derekason látni 's hallani akarnak (: a' mint öök mondgyák:) egy Magyar Ur Udvarába bé-állanak és szereznek; Ott mit tanulnak? Innya: Mit többet? Pompáskodni, egy Mentét arannyal meg prémeztetni; egy Kantárt pillangókkal meg-czífráztatni; egy Forgóval, egy varrott Lódinggal pípeskedni, Paripát futtatni; egy főval, esküdni, hazudni, és semmi jót nem követni. Héj! melly külömb vala ama' Lacédémoniai Afkony, mikor a' Fiát, melly immár fel-nevelkedett vala, felfegyverkeztetvén jó módgyával, végre egy Paist ada néki, ezen főval: *Aut cum hoc, aut in hoc*; Avagy ezt hozd hoz-

hozzám tisztességesen, avagy ebben hozzanak betsülettel. Mi pedig nem így; hanem, ha Udvarba nem megyen az Ifjú, sem Hadban, sem Végekben, sem idegen Országokban Vitézlő mesterségeket tanulni; tehát, vagy Prókátorságot Patvarián, nem az igazságnak ézeretiből pedig, hanem másokat nyomorítani kívánván, tanul; vagy Papságra adgya magát, Isten tudgya mitsoda indulatból. Az Ur fiak éntén illyek: az ital leg-nagyobb Mesterség és Katonaság: 's mentől allyasabb rozéabb Lovászokkal 's kóborló Katonátskákkal társalkodnak, leg-nagyobb katonaságnak tartryák; oétán, ha hűz éztendőt alig érnek-is el, mindeniknek Feleség kell: Ha tízen vannak-is egy Familiában, senki nem tanul jó tudományt, senki nem lézen Szarándokká, hogy láthasson, hallhasson, tudhasson abból Hazájának valamit szolgálni. Ezek kívánniak oétán a' Generálisságot, és ugyan ezeknek-is kell adnunk, mivel más nints jobb. Oh Fgek! Oh Isten! Miért hoztál ki minket Scythiából,

ból, holott talám nem bomlottunk volna-meg ennyire ebben a' Magyar Compániában; avagy ha bomlottunk volna-is, nem látott volna meg ennyi világ minket, magunk rozzasága miávefni. De ha nints hazon a' panaszolkodásban, és a' haizontalan foházkodásban; nyúljunk egy *Remediumhoz*, ha vagyon; vagyon pedig ha akarunk. Mert noha a' magunk Népe a' mint most vagyon, 's mint le-ábrázoltam, megromlott: Mindazáltal ha kérded, kit kívánok, 's mitsoda Nemzetet akarok általmamra? Azt mondom: A' MAGYART kívánom. Miért? Azért, mert leg-alkalmasabb, leg-erősebb, leg-gyorsabb, és ha akarja leg-vitézebb Nemzetség. Két száz Eftendeje lézen már, hogy a' Magyar a' Törökkel harczol; hányzor a' Török Császárok zemélyek fzerint sok száz-ezer emberekkel jöttenek Országunkba? Tsak egy Szultán Szulimánnak-is, ki leg-vitézebb Császár vala Otthomán Nemzetben, öt *Expeditiója* volt; de még-is Isten nem hagyott el-vefni mindnyájunkat: a'

mi

mi vezetett-is többire Békeféség és Frigy fésine alatt, hogy sem hadakozásban vezetett. Azért Magyarat kívánunk általmunkra; nem Indust, nem Garamantát, sem Németet, sem Spanyol: tsak jobbitsuk meg magunkat, fabjunk más Rendet dolgainknak, tegyük régi helyre és Méltóságra *Militarem Disciplinam*: Egy Nemzetnél sem vagyunk alább valók; ha kevesen vagyunk-is pedig, nem olly kevesen vagyunk, hogy a' Török Ebekkel még ne bánhatnánk, hogy illy semminek tart minket. Szükséges volna ugyan, hogy azt a' Hadi tudományt bővebben *Explicálnám*. De mivel most énnékem arra nintsen *intentióm*, hogy *particulariter examináljam*; *In Genere* mondok valamit, a' mit én tudok; hogy a' melly Talantomokat Isten nekem adott, ne állam el haizontalan a' földbe. Ez előtt-is irtam volt egy kis *Traffatust*, kinek neve *Vitéz Hadnagy*; de tsak magamnál tartom: mert én nem látok olyat, ki gyönyörködne az olvasásban: maga ugyan semmiből egy ember sem tanulhat úgy, mint abból. Én nem

B 7 pra-

pretendálok annyit tudni, hogy mindeneket taníthassak: mert az én *Experientiám* kitsíny, és csak egynéhány tsatából áll. De olvastam 's hallottam annyit, hogy némelyeknél többet tudok, úgy gondolom. Azoknak írom azért, hogy a' mint mondtam, *Tálemomomat* el-ne rejtsem; hanem a' ki hasznát veheti vegye: a' ki nem, leg-alább lássa én bennem a' jó indulatot. Mindnyájunknak kell ahoz éolnunk. Mert mikor ég a' ház, mindentől jó néven vétetik, ha vizet hoz óltani. Mennyivel inkább szükséges most a' Segítség, a' jó Tanátadás, és a' jó *Operatio*.

I. Szükséges azért, hogy a' Magyar Nemzet ha ettől a' fenn forgó víztől meg-akar szabadúlni; ha magának 's *Posteritásának* meg-maradást kíván; tartson fegyvert kezében: de nem úgy mint eddig, hanem jóval-is másképen. Mert nem elég az, hogy minden *particularis* embernek legyen fegyvere házánál; noha annak-is kell lenni. hanem, hogy a' Nemes Ország tartson egy *Armada*t lábon, kézen, a' ki mind-

denfelé, minden órában, minden *sem-pillantás*ban, Télben, Nyárban, oda meheffen, az hová szükség kívánnya: ez minden fundámentoma a' mi meg-maradásunknak. Azért, erről-is többet kell éolanom.

II. Ennek az *Armada*nak éámát *determinatívè* meg-mondhatni, minden idökre: mert néha nagyobb a' szükség, néha kisebb. Ha azokban az idökben volnánk, mint eddig voltunk, hogy nem volt ugyan nyilván-való hadakozás; hanem békeféségnek homállya, ki alatt mindazáltal Országunk igen meg-romlék; tehát én azt mondom, hogy az ilyen idökben szükséges volna, hogy a' Magyar Nemzet tartana négy ezer Gyalogot, nyólczezer Lovast. Tudom, hogy lézen olyan, ki talám meg-neveti ezt az én Tanátsomat, hogy a' Lovast többnek mondom a' Gyalognál; holott a' Gyalog ereje a' hadakozásnak: ö vézi, ö tarttya meg a' Várakat és Sándzokat, és jobbára ö rajta fordul-meg minden *Operatio*. Ugyan én is meg-vallom mind ezeket, és a' Gyalog-

logság a' Hadban a' valóság: és a' mint a' régi Generálisok mondták; a' Gyalogság keze, a' Lovaság lába a' Hada-
kozásnak. De én azért mondtam, ha béke-séges idő volna mint eddig, akkor mikor nints Vár állás, nints valami nagy ütközet; hanem csak rablás, tsata-képen való meg-lopás és puftítás: kinek a' Gyalogokat nem *opponálhat*-
nók mindenfelé; hanem a' Lovast hamar el-küldhernök, valahová fükséges volna. Másodszor azt mondom: a' Töröknek-is ereje, melly a' Végekben vagon, Lovasból áll; és arra kell czéloznunk, hogy annak ellene állhassunk. Harmadszor: az Ország hozzú, keskeny; a' Gyalog lehetetlen, hogy mindenütt *succurrálhasson*. Negyedszer: Magyar ország többire Mezőség; a' Gyalog a' mezőn nem *subsistálhat* a' könnyű Lovas ellen még most, míg jobban helybe nem hozzuk magunkat.

III. Szükséges ez az *Armada*, hogy elégedendő fizetéssel, és minden *provisióval adminisztráltassék*; olly fizetése legyen pedig a' Vitéznek, hogy az-
zal be-

zal betsülettel hórul-hóra bé-érje, magát ruházhassa, fegyverezheffe, 's ele-
delére elég legyen neki: mert én azt az *Armadát* örökösnek akarom lenni. Tehát arról kell tennünk a' Vitézlő nép iránt, ne kényszerítessék kóborlani, lopni, 's ki-járni, főzni kételenségből. Abban azért illy *limitatiót* kellene tartani: Minden embernek fegyvert jót hivataljához adni kellene, minden kéz-
ülevél, fészámával: Ehez jóerős poftót, ha lehetne Gyalogságnak kéket, Lovasnak vereffet ruházattyára, dolmányára, mentéjére, süvegre elégedendőt: Ehez ismét hétről-hétre lisztet avagy kenyeret, és sót: minden Hónapra a' Lovasnak éénát, abrakot: Ezt így *disponálván* kevés pénz kellene, főképen a' Gyalognak fükségére; de mindazonáltal, kellene: mert ingyen senki nem szolgál örömeit, hanem nyereségért, cölö-menetelért és betsületért; azért annyit kellene pénzt is rendelni, hogy meg-érnék velle. Örömeit-is talál-
nánk embert fizetésünkre: a' Lovasnak sokkal több kellene lovára nézve. Ismét
azt-

azt-is akarnám, hogy minden Záfélő-
allyának egy Kints-tartója volna: és
hogy leg-alább nyolczadik részét ne ad-
nák-meg a' Vitéz pénzének; mert ha
mind oda adgyuk-is néki, mind el-köl-
ti; de ha *in conservatorio* lézen, egy-
néhány éftendőre meg gyülekezik, és
fok szükségét érheti-bé velle. Azonban,
ha rabság, ha betegség, ha sebek meg-
nyomnák, volna mit elő-venni.

DISCIPLINA MILI-
TARIS.

IV. Itt énnékem lstenemet kell
kérnem, engedgye-meg Szent Nevéért,
nem csak ki mondanom, a' mit tudok;
hanem ugyan *persuadeám*-is az én
Magyarimnak, hogy erre *applicálják*
magokat minden tehetségeikkel, ki-
vándságokkal és akarattyokkal: 's ha
ezt végbe vízem, bizonyos vagyok
benne, nem nyél-ela' Pogányság egy-
szermind; hanem még egyzer talpra
áll a' Magyar.

V. Szükséges, hogy régiek *Au-
thoritásával* támogassam *Discursusi-*
mat.

mat. Kik között az egész *Historicusok*
*consensu*sából nem talállok jobbat, mint
Vegetius volt, ki *Valentinianus* Császár
parantsolattyára vitézlő *Præceptum*-o-
kat íra: a' kikre én *Relegalom* az én Ma-
gyarimat. Azért én im ezt a' kis be-
szédet magamévá tézem itten. Így
mond azért ő: *In omni Prælio non mul-
titudine & Virtus indocta; sed Ars &
Exercitium solent præstare Victoriæ:*
*nullâ enim aliâ re videmus Populum Ro-
manum sibi Orbem subjecisse Terrarum,*
*nisi Armorum exercitio, Disciplinâ Ca-
strorum, usuque Militiæ. Quid enim ad-
versus Gallorum multitudinem paucitas*
Romanorum valuisset? Quid adversus
*Germanorum proceritatem brevis po-
tuisset audere? His pares quidem non*
*tantum Numero, sed etiam Viribus no-
stris præstitisse manifestum est. Astro-
rum dolis atque divitiis semper impares*
*fuius. Græcorum Artibus prudentiâ-
que nos vinci nemo unquam dubitavit;*
*sed adversus omnia profuit solertem Ty-
ronem eligere, jus (: ut ita dixerim :)*
armorum docere, Disciplinam quotidia-
no exer-

no exercitio roborare, quacunque enim evenire in acie, atque in praeliis solent, omnia in Campestri meditatione pernoscere, tenere, indesides vindicare; Scientia enim Rei Bellicae nutrit audaciam, nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit. Etenim in certamine bellorum exercitata paucitas ad Victoriam promptior est; rudis & indocta multitudo exposita semper ad cadem est. Si quis igitur Pugnam publicam superare barbaros cupit, in divinitatis nutu, dispositione Imperatoris Invisi reparentur ex Tyronibus Legiones, votis auribus petat. Intra id breve spatium Juniores diligenter electi & exercitati quotidie, non solum mane, sed etiam post meridiem, omni armorum Disciplinam, vel arte bellandi, Veteres illos Milites, qui orbem Terrarum integrum subegerunt, facile coequabunt. Nec enim meretur Caesaream Tuam Majestatem, quod olim consuetudo sit mutata, quae viguit; sed hujus provisionis & felicitatis est perennitas tua, ut pro salute Reipublicae & nova excogites, & antiqua restituas, omne opus diffi-

difficile videtur, antequam tentas. Ceterum si exercitati & prudentes Viri, delectis opponantur, celeriter manus bellis poterit aggregari, & diligenter institui; quidvis enim efficit solertia: neque longitudo aetatis, aut annorum numerus, ad artem bellicam tradet, sed continua exercitationis meditatio. Post quanta vulneris stipendia inexercitatus miles semper erit Tyro. Nunquam credo dubitari aptiorem armis Rusticam Plebem, quae sub Dio & Calore nutritur, Solis patiens, umbræ negligens, balnearum nescia, deliciarum ignara, simplicis animi, parvò contenta, duratis ad omnem laborem tolerantiam membris; Cui gestare ferrum, fossam ducere, onus ferre consuetudo de rure est; & nescio etiam quomodo minus timeat mortem, qui minus deliciarum novit in vita. Nunc quâ aetate miles eligi conveniat, exploremus. Ecquidem si antiqua consuetudo svadenda est, incipientem pubertatem ad delectum cogendam nullus ignorat; non enim tantum celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quae discuntur à pueris. Deinde

Inde Militaris alacritas, Saltus & Cur-
sus antè tentandus est, quàm corpus pi-
grescat; velocitas enim est, quæ perce-
ptò exercitiò strenuum effecit bellatorem:
adolescentes legendi sunt; sicut ait Salu-
stius. Nam primum Juventus, simul
ac belli patiens erat, in Castris per laboris
usum Militiam discebat; melius enim est,
ut exercitatus Juvenis, causetur atatem
nondum advenisse pugnandi, quam dole-
at præteruisse. Neque enim parva aut
lenis ars videtur esse armorum, sive E-
quitum, sive Peditum sagittarium velis
imbuere; sive scutatum armatura nume-
ros, omnesque gestus docere, nè locum
deserat, nè ordines turbet; nè missile de-
stinato ictu magnis viribus jaciatur; ut fos-
sam ducere, nidos scienter figere nòrit;
tractare scutum, & obliquis ictibus obve-
nientia Tela deflectere; plagam pruden-
ter vitare, audacter inferre; sed qui
delectum aucturus est, vehementer adver-
tat, ut ex oculis, vultu, ex omni confor-
matione eos diligat, qui implere valeant
officium bellatoris: Namque non tantum
in hominibus, sed etiam Equis, Canibus,
multis

multis declaratur indiciis. Sit ergò Ad-
olescens Martio operi deputandus, vi-
gilantibus oculis, erectâ cervice, lato pe-
ctore, humeris musculosis, valentibus
digitis, longioribus brachiis, ventre mo-
dicus, exilior cruribus; furis & pedibus
non superflua carne distentis, sed nervo-
rum duritiâ collectis: cum hæc signa in
Tyrone deprehenderis, proceritatem non
magnopere desideres; utiliùs enim est for-
tes milites esse, quàm grandes. Sequi-
tur, ut cujus artis Tyrones vel eligendi,
vel penitus respuendi sunt, indagemus. Pi-
scatores, Aucupes, Dulciarios, Pincernas,
omnesque qui aliquid tractasse videntur
ad Gynæcea persimonia, longè arbitror pel-
lendos esse à Castris: Fabros ferrarios,
Carpentarios, Macellarios, & cervorum
aprorumque venatores, convenit assu-
mere in militiæ Societatem, hoc est in quo
totius Reipublicæ salus vertitur, ut Ty-
rones non tantum corporibus, sed etiam
animis præstantissimi eligantur. Vires
Regni & Romani nominis fundamentum,
in prima delectorum examinatione consi-
stunt. Nec leve putetur hoc officium,
aut

aut passim, aut quibuscunque mandandum, quod apud Veteres inter tam varia virtutum genera, infertorio præcipue constat laudatum; Juventus enim, cui defensio Provinciarum, cui committenda bellorum fortuna, & genere, si copia suppetat, & moribus debet excellere; honestas enim idoneum militem reddit. Verecundia eum prohibet fugere, facit esse victorem; quid enim, si exerceatur ignavus? si pluribus stipendiis mereatur in Castris, nunquam exercitus proficit tempore belli: cujus in probandis Tyronibus claudicavit Elector, & quantum usu & experimentis cognovimus, huic tot ab hostibus illatae sunt clades. Dum longa pax militem negligentius incuriosiusque legit; dum honestiores quoque Civilia sectantur officia; dum possessoribus addicti Tyrones per gratiam, aut dissimulationem probantur, tales sociantur armis, quales Domini habere fastidiunt. A magnis ergo Viris magna diligentia idoneos convenit eligi Juniores; sed hujus rei Usus dissimulatio longè securitatis abolevit, primi Lacademoni experimenta pugnarum,

rum, de eventibus colligendo rem militarem, quam virtute solâ, vel certè felicitate creditur contineri: Ad Disciplinam pueritiæq; studia revocârunt, ac Magistros armorum juventutem suam, usum varietatemq; pugnandi præceperunt edocere. O Viros summa admiratione laudandos! qui eam præcipue voluerunt artem, sine quâ aliæ artes esse non possunt. Horum sequentes Instituta Romani, Martii operis præcepta, & usu retinuerunt, & literis prodiderunt. Quantum in præliis Lacademoniorum profuerit, ut omittam cæteros, Xantippi declaratur exemplò, qui Antisium Regulum Romanumque exercitum sæpè victorem, cum Chertaginensibus, non virtute, sed artis ferè auxiliò prostratis exercitibus cepit, ac domuit, unoque congressu triumphans, bellum omne confecit. Nec minus Italianam petiturus Hannibal Lacademonicum victorem quasi vitæ armorum, cujus monitis, tot Consules, tantasque Legiones numero inferior ac viribus, interemit. Ergo, qui desiderat pacem, præparet bellum; qui victoriam cupit, militem imbu-

*imbuat diligenter, qui secundos optat
Eventus, dimicet arte, non casu. Ne-
mo provocare, nemo audet offendere,
qui intelligit superiorem fore, si pugnet.
Tempore hyemis sub tegulis & scandulis,
quæ si deessent, certè culmis ulmæ &
culmò tegebantur ad Equites: Et quæ-
dam velut Basilicæ ad Pedites; in qui-
bus tempestate, vel vento Aëre turbato
sub tecto armis erudiebantur exercitus;
cæteris autem hybernis, si nives, pluvia
cessârunt, exerceri cogebantur in Cam-
po: nè intermissâ consuetudine animi mi-
litum debilitarentur, & corpora, sylvam
cadere, portare onera, transilire fossas,
natare in mari, sive flumine, plenò gradu
ambulare, vel curiare, etiam armatos
cum sarcinis suis, sæpissimè convenit; ut
quotidiano laboris usu in pace, difficilis
non videatur in bello: sive ergo legio fue-
rit, sive auxilia, exerceantur assiduè: Nā
quemadmodum bene exercitatus Miles
prælium cupit, ita formidat indoctus.*

*Postremum sciendum est in Pugna
usum amplius prodesse, quàm vires. Nā
si doctrina esset armorum, nihil Paganus
distaret à milite.*

Bi.

Bizonyára ebben a *discurfus*ban jól
meg-láthattuk; hogyha nem tudom,
mennyi Hadaink léznek-is, és mitsodás
bátor éviviek is; de ha nem tanítatott
Nép, ha nem tudós, tsak haszontalan,
és semmi haszna nem lézen. Mert nem
tsak abban áll a' Tudomány's hadi Me-
sterség, hogy a' Vitéz vetélkedgyék a-
karmiképen; hanem okossággal. A'
Medve erősebb az Embernél, a' Párducz
gyorsabb, az Orozlán serényebb; még is
az Ember mindeniket meg-gyözi okos-
sággal; Lovat, Ökröt, Éléfántot, a' ma-
ga szolgálattýára kötelez és kényszerít:
mellyet meg-nem tselekedhetnék, ha
tsak erejében, bátorságában biznék; ha-
nem okossággal: hát mennyivel inkább
kivántatik embernek ember ellen okos-
ság; főképen minékünk, olyan ember
ellen, mint a' Török, a' ki nem erővel,
sem vitézséggel győzött eddig-meg
beñünket, hanem ravasággal. Ha azért
azé a' Hadi győzedelem, a' kié nagyobb
a' Hadi mesterség, nem kell kételked-
nünk, hogy miénk nem lézen, ha dere-
kason magunkat hozzá *approbáljuk*:

C 2

mert

mert igaz, a' Török rava, hogy *discipli-*
natus; mindazáltal az ő Hadi tudománya
nem olly *perfecti*óban vagyon, hogy
jobb ne lehetne; hanem, mikor magá-
nál ro'zabbat talál, bizonyos, hogy *mi-*
nor virtus cedit majori. Jobbaknak kell
tehát lennünk, vitézbeknek-is, tanultab-
baknak-is, ha a' Törököt meg-akarjuk
verni: mert ha ő több-is, semmit azon
meg nem indúlok, ha mi jobbak lézünk.
En tudom tritsoda *impedimentum*a va-
gyon, hogy ezt a' *perfecti*ót nem érhet-
te Magyar nemzetünk. (1) Hogy nem
bizik magában, hogy abba a' Rendbe
hozhassa magát 's állapattyát, a' kiből
a' régi Rómaiak voltak: Kikről szól *Vege-*
tius. (2) Hogy a' mi szabadságunkat an-
nyira tágon erezzük, hogy akarmelley
Hajdútska-is, vagy Katona, nem örö-
mest hadgya magát venni ebbe 's illyen
Oskolába, avagy *Disciplin*ába; holott
néki nagy *servitus*nak tetfika' jó Rend,
rabságnak a' *Régula*; vizont nem tart-
ván semmi sebb *Titulus*t a' szabad Le-
gényiségnél. (3) Hogy ez az igyekezet
particularis embertől, sem Urtól nem
lehet

lehet, azért lehetetlen. De én ezekre az
hármakra könnyen meg-felelek. Első-
ben, a' mi a' kételkedést illeti, ez tsak
túnyaságból vagyon, mivel nints elége-
dendő kedvünk 's *applicati*ónk hozzá,
lehetetlennek gondoljuk igyekezetün-
ket. Vallyon kik voltak a' Rómaiak? Kik
voltak a' régi Maczédonok? nem olly
emberek-é, mint mi? Még-is *Vegetius*t
elő hívom: *In delectu atque exercitatio-*
ne Tyronum, si quis diligens velit existe-
re, ad antiquam virtutis immutationem,
facile corroborare poterit exercitum;
neque enim degeneravit in hominib⁹ Mar-
tius calor: nec effata sunt Terra, quae La-
cademonios, quae Athenienses, quae Marfos
progenere; sed longa securitas pacis,
partim ad dilectiones otii, partim ad
Civilia traduxit officia. Ita cura rei Mi-
litaris, primò negligentius agi, postea dis-
simulari, ac postremò olim in oblivionem
perducta cognoscitur: nec aliquis hoc supe-
riore etate accidisse miretur, cum post
primum punicum Bellum, viginti quatuor
circuli & quòd excurrit, annorum, pax il-
la Romanos illos, ubique Victores otio &
C 3 *armo-*

armorum desuetudine oneravit, ut secundò bello Punico Hannibali pares esse non possent. Tot itaq; Ducibus, Consulibus, tot exercitibus amissis, tùm demùm ad victoriam devenerunt, cùm usum, exercitium Militare condiscere potuerunt; semper ergò legendi vel exercendi Juniores; Vilius enim constat erudire armis suos, quàm alienos mercede conducere. Imé nem lehetetlen, hanem könnyű, ha akarjuk. Vagyon Népünk, vagyon módunk, vagyon alkalmatosságunk; az eléánt akarat kell, nem kell más semmi; nem kell a' Nép fogadásában tsak a' reménségre néznünk, nem tsak a' Katonaságra, a' mint most vagyon a' dolog: a' jó Nemest, a' jó Katonát inkább kell venni, ha vagyon; de ha nintsen, a' porból kell elő-állatnunk Hadi népünket; az jobb amaz otthon el-tanúlt Nemésnél, és jobb az Udvarokban rézegeskedő, nyalakodó Katonánál; jobb annál is a' ki Végbéli név alatt semmit nem tud egyebet, hanem faluról falura quartélyozni, kóborlani, lopni, zégenyembert nyomorgatni. A' kinek ilyen élete volt,

te volt, távol kell tőle futni: rühös juh az ilyen, a' többit-is rühössítené. Jobb azért amaz Ifjú jó polgár legény: mert annac-is némellyike roé; sőt roézzabb a' többinél. Könnyen meg-esmérhetni, kinek vagyon eze, az ábrázattyáról, a' termetiről, a' vidámságáról, az ollyat a' ki jó, a' ki még a' parafzti munkában el-nem gyöttrödött, 's kedve vagyon hozzá. A' Nagy Sándor hada ilyen volt: im mint ír Arianus Historicus felöle; midön Sándort, éölni, hozzájok introducálja: *Philippus Pater eos errantes, ac vagos, eorum omnium inopes, plerosque etiam pellibus amictos Pastores, pro quibus cum Illiribus, Tribellis, Tracibusque finitimis continuo pugnabitis, in tutelam ac fidem suam recepit; ex montibus asperis in plana, & culta deduxit, pro pellibus clamides ornatas ferre dedit, armis instruxit, rem militarem docuit; ut non magis locorum munimentis, ac situ contra finitimos, quàm armis ac virtute vestra tuti essetis.* Vagyon bizonyára Országunkban-is elég nép, ha erre ilyenképen viselünk gondot,

dot, és ki-válastván meg-fogadgyuk,
és jól meg-taníttjuk jó tudós Tisztvisel-
lök által. Ugy vagy, abból-is egy leg-
nagyobb fogyatkozásunk vagy, hogy
nintsenek jó Tisztviselőink, kik-
nek ugyan Famosnak kellene lenni, a'
kik a' hadi Regulákra taníthatnák a' né-
pet. De én ebben azt tanátslom az én
Magyarimnak: fogadgyanak egy ide-
ig egy idegent más Nemzetből. Ere-
leg-jobban ditsérem a' Scotiából jött Of-
ficérek: a' melly Nemzet vitéz, s hű,
állhatatos, tüdő, fenvedő, idegen orszá-
gokban örömeft szolgáló. Ditsérem a'
Németeket-is: de nem a' mi Fomfédin-
kat Styriából, Austriából; hanem az Im-
periumbélieket, a' kik ama' régi jó Nem-
zetektől még nem *degeneráltak*. Ditséré
a' Niderlandiakat, Hollandiakat, a' kik ta-
nultak: és az Olaszt-is, a' ki a' Német ha-
dakban forgott. Ditsérem az Helve-
riusokat, ha kaphatnék; de nehéz il-
lyet találni. Tudom, hogy valaki azt
fogja mondani: Ugyan reá jöttél az
idegen Nemzet segítségére, kit az előtt
igen *oppugnáltál*; de nem érti az a' Ba-
rátom

rátom a' dolgot: én a' hadi népet Ma-
gyarból akarom tsinálni; De mivel a'
hozzú békeség el-foktatta népünket
a' *Disciplinától*, kell Mestereket talál-
nunk, kik által ismét *in usum* jöhesse-
nek az el-felejtett Reguláink. Azért
nem fégyen attól tanulni, a' ki többet
tűd; fégyen meg-kötni tudatlanság-
ban magát, s nem tanulni. Egy Nem-
zet-is nints e' világon, a' ki, ha fűk-
lége vagy az ilyen állapotra, fégyen-
lje maga fozgalattýára fogadni az hadi
Præceptorokat; a' mint nem fégyenlet-
ték a' vitéz Carthágóbéliék Xantippust
meg-fogadni a' Rómaiak ellen: Nem
fégyenlé Franczúz Király a' Svajczere-
ket, Scótiabélieket arra a' végre tartá-
ni: Nem fégyenlé most a' Portugallus
a' Franczúzokat hívni, és magához édes-
getni: Nem fégyenlé a' Muzka azon
fzerint Német Tisztviselőket fel keresni.
Mert én nem kívánok egyebet, hanem
csak jó Tisztviselőket. nem azért pedig
hogy ő Scótus, hogy ő Német, Fran-
czúz; hanem azért, hogy ő hadakban
forgott, látott, hallott, tanult; Mi-
vel

vel-hogy Magyaroknak hadakozása nem volt, nintsen-is olly embere; de mi-helyt a' Magyar meg-tanúl, nem kívánok illyet-is másutt keresni. Mint-hogy Mátyás Király idejében nem kerestett a' Magyar Tisztviselőket másutt, hanem Magyar országban; Báthori István Lengyel Király, ez-is ilyenképen szerzette Magyar országból a' jó Tisztviselőket: Báthori Sigmond idejében-is nem volt ék a' jó Tisztviselőknél; Illyé volt Király Albert, Borbély György, és más vitéz fok Kapitányok. Tsak Bethlen Gábor idejében-is, és az után nem volt semmi fogyatkozásunk az ilyenekből. De most ugyan nints: az okát meg-mondtam, miért: az orvos-ságot-is meg-mondottam; hozzá nyúlhatunk, ha akarunk. Találunk-is pedig jó Officzéreket, tsak akarjuk, és nyit-suk-fel erényünket, mindenfelől magok jönnek hozzánk az idegenek, ha azt tselekezzük.

Második *Impedimentum* a' mi igye-kezetünknek, a' mint mondám: a' felettebb való szabadságnak vélekedése.

Azt

Azt tarttyák a' mi Magyarink: *Non bene de toto Libertas venditur auro.* Igaz bizonyára az, nints éebb dolog a' szabadságnál; de viszont a' ki az illyen *militaris disciplinát* szabadsággal ellenkező dolognak tarttya, vagy bolondoskodik, vagy túnya, roé és rest. Mert én azt vallom, és *asscurálo*m az én Magyarimat, hogyha jó *militaris disciplinát instituálnak*, semmi e' világon nem lézen, a' mi az ő *libertások*at jobban meg-tartsa's *conserválja*, mint az: A' melly Hajdú vagy Katona nem akar belé állani ebbe az Oskolába, ne törödgyl rajta; hidd-el, hogy túnya és rest: ő a' szabadságnak vezetését *obtendálja*, 's pedig a' dologtól fél, fél a' strásától, fél a' harcztól; tudnillik, szabad akar lenni, szabad prédálni, szabad rézegeskedni, szabad Urat, Hadnagyot válogatni's ott hagyni, ha el-únnya: ez az ő szabadsága! En pedig azt mondom: Valamíg a' szabadság a' köz rendben Magyar országban lézen; addig jót ne reménljünk a' mi dolgainkból: *aboleálnunk* kell nekünk minden erőnkkel a' szabad legénységet.

séget: a' melly semmire nem jó, sem Országának, sem Urának, sem magának. A' ki vitézkedni akar, álljon-bé a' meg-mutatott hadi Rendbe; a' ki nem akar, légyen Ur, légyen Fő ember; légyen Polgár, légyen Mester ember, de szabad Legény ne légyen: mert az *corruptio* a' többit-is. Azért mutatok módot, hogy az Országban a' *Militia instituat*assék; hogy a' kinek kedve vagyon hozzája, álljon oda, ne hazudgyon, hogy nints hová menni emberség tanulni.

Harmadik Rézben azt mondom: hogy azt senki egyes Ur, vagy Generalis végbe nem viheti. Kísoda tehát? Az egész Ország, az egész Ország *unanimis consensu*ssa kelletik erre. Mi haszna, ha egy Vármegye, vagy bár Dunán innen, vagy túl való föld, avagy Tisza-mellyéke, vagy Erdély végezne illyent magánoson, ha a' másik meg-nem tartaná? mindnyájunknak kell, a' kik Magyarok, Horvátok vagyunk ebben *concurrál*nunk, 's ezt a' *militaris disciplina*t meg-éabnunk: kit Törvény szerint, vagy Sacramentum módgyára tartunk: mert

mert chez sok dolog zűkféges, a' kit nem-is jó volna papirosra tennem, nem-is lehetne; de meg-lehet, ha mindnyájan egyet akarunk. Azt mondgyák: *Pecunia nervus Belli*. Ezt-is meg kell találunk, még pedig fogyatkozhatatlanképen; annyit, a' mennyi zűkféges. Valaki talám azt mondgya, hogy nintsen. Én pedig azt mondom, hogy vagyon. Mikor Mahumet Török Császár Constántzinápoly ellen készült volna, sőt hól nem találának a' Görögök költséget, kivel hadat 's segítséget fogadhattak volna. De mikor a' Törökök meg-vették volna a' Várost; annyi kintset találának benne, hogy az egész Török hadnak, annyi sok száz-ezer embernek elég volt töltözésére. Ne járjunk mi-is így. Mert ha a' Török Magyar országot mind meg-vézi, talál ő benne Aranyat, Ezüstöt, Rezer, Vasat, és mindent; vegyük elő valahol vagyon, ha az Oltáron-is; mert az Isten nevéért akarunk velle élni: mint a' David el-vévé, *Panes Propositionis*. Igaz, hogy a Magyar Nemzet nem olly pénzes mint más Nemzetek; de találuk

mindnyájan, ha akarunk; és Istenünk-
ért, Hazánkért, Felelőgünkért, Gyer-
mekünkért, keressük elő ládainkból, *de-*
putáljuk minden *proventusunknak* egy-
gyik elégedendő részét arra. Hadgyunk
békét egy-kevésé a' Pompának, a' ven-
dégfégnek, és fok hafontalan épületek-
nek, a' prémes köntösnek, és ezüst ku-
páknak, és más hafontalan czifraság-
nak: tsináljunk *Pragmaticát* mindenek-
ről; *reformáljuk* magunkat elsöben, kik
Elei vagyunk az Országnek, az után az
alattunk valókat. Imé találtam ez há-
rom *difficultást* az had szerzésben 's *disci-*
plinálásban. Mitart-meg tehát attól,
hogy ne nyúljunk hozzá? Semmi, el-
hidgyétek, ha akarjuk; akarnunk kell
pedig, ha meg-maradást kívánunk. De
ez az én *Dispositióm*, a' mint feljebb-is
meg-mondottam; ez a' Had tsak tizen-
két ezer emberből áll, tudnillik, olyan
presuppositummal, hogy békeféséges idő-
ben, olyanbā mint eddig voltunk. Im-
már azt-is meg-mondom, miképen kel-
lenék haznát vennünk; mivel úgy mon-
dottam, hogy együtt tartassék egy tá-
bor-

borban ez a' had. A' Végbéli fizetésen
való népet azzal nem *intendáló cassálni*;
sőt azokat-is *intendálom disciplinázni*,
és fizetni, éintén mint a' többit. Ha-
nem az lenne a' Dandára, az a' Fundá-
mentoma a' többi félllyel való Végbéli
fizetett rendnek; A' Végbelit fizeti a'
Király; a' több derekát fizesse az Ország.
Ha azért a' Török tsak apró tsatákkal
veztegeti országunkat; annak a' Vég-
béli, ha jó fizetése lézen, ellene állhat;
ha nem áll, ugyan a' Generalisok rof-
zásága lézen. Ha a' Török tsak egy
Bassaságból igyekezik, úgy-is a' Gene-
ralisok hivatalja, hogy öket jól meg-
tudgyák förgalmatosan kémek által, és
tsaták által: gyűjtse öfve a' Generális
arra a' maga hadait, és végeit, 's álljon
ellent nékiek. Ha nem elégedendő, más
fomféd Generálissától kérjé segítséget.
Ha a' Török nem tsak a' Bassaságból,
hanem az egész Budai Vezérség indul;
annál inkább meg-tudhattyák a' Gene-
ralisok; 's a' ki felé vagyona' zördülés,
recurráljon segítségért a' Magyar derék
táborhoz, kinek Magyar Generálissá
lé-

légyen. Az oſtán az ő *exercitatus* Hadával meñyen oda a' hová kelletik, vagy küldgyön ſegítſéget, a' mennyi kelletik. Mivel-hogy pedig, ha nem tudom, mitsoda vigyázás, vagy *dispositio* legyen is; (:nem lehet ugyan, hogy mikor a' viz árad, valahól bé nem mennyen, 's béne fakazza a' töltést:) a' Török-is, a' ki olly elegyes a' mi Vég-házainkkal, hogy néhol bellyebb-is vagyon Vára Orſágunkban a' magunkénál-is, nem lehet ugyan, hogy kárt ne tégyen Hazánkba. De ennek más *remedium*át nem mondó; hanem aczúl tsapásért kettőt hármatisadni; moſt valamíg mi erre nem *reſolváljuk* magunkat, éintén olly békeſégbé lézünk, mint eddig voltunk: minden *impunè* ment-el a' Török; mi pedig mint a' lántzon tartott ebek úgy voltunk: és ha valaki ki-öldozta magát, a' Magyar volt lator, a' Magyar pítkáló, a' Magyar békeſég rontó. El-hidgye pedig azt akarmelly *Magistratus*-is, hogy a' fizetetlenség és a' borzúság meg-zaggattatya még a' vas lánczot-is a' Férjſemberrel, nem tsak a'

Disci-

Disciplinát. Ha ezt a' Rendet hozzuk-bé orſágunkba, azt tanátſlom, hogy azt a' hódoltságot, kit meg óltalmazhatunk a' Török ellen, kit békeſég alatt el vött tollünk, el-vegyük a' Töröktől; mert mire való volna a' Had tartás, *proviſio*, *dispendium*'s fáradság, ha jobbára az orſág hódolt, és tsak abban akarnánk maradni? a' Várinkat ugyan békeſégben meg-nem veſzi, ſem veheti; tehát ſükſéges, hogy a' hódolástól a' falukat meg-fogjuk: és a' felét annak, a' kir a' Töröknek fizet a' Polgár, *contribuálj*a a' mi Hadaink el-tartására.

Ezekben, úgy vagyon, én mind fok 's mind nagy *difficultás*okat látok; de meg né kell ijednünk azoktól: igyekeznünk kell, hogy *tolláljuk* minden erőnköl: ſoha egy nagy dolog nem lött még, ſem ez után nem lézen *difficultas* nélkül. Tudom iſmét, hogy ezek a' *Proviſiók* és Rendelések a' meg-nyitott és *declarált* hadakozásban nem elégedendők. De én azt grádittsal tsináltam a' másakra; ha békeſégben ennyi tanúlt hadunk volna, könnyé chez többet tsinálhatnánk, hogy ſem

sem a' semmihez : mert ezek közt sok tanúlt jeles vitézeket találnek, kik a' több Hadnak fogadására, oktatására elegendők vólnának. Ha Vármegyéket, ha Hajdúkat, ha Föld-népét akarunk felvenni, mindgyárt Tisztviselőket a' tanúlt Hadból elő-vehetünk, és taníthatjuk Hadainkat. Mert ismét oda térek, a' hol voltam : a' tudatlan, semmire kelető; a' jó tanúlt, jó. Imé még *Appendixet* Macédóniai históriából hozok elő: *Macedones, qui per totum atatis spatium, semper in rebus arduis & periculis versati sunt, & sub Philippo morantes, frequenter Victoriā consequuti, ad summam fortitudinem ita proveci erant; prudentiā & rei militaris cognitione, longē omnibus praestantes Tyronib' pugnam detractantibus amarissimis verbis ignaviā exprobratā, ipsi in unū coacti, consertis primū Clypeis, hostes, qui se jam vicisse arbitrabantur, exceperunt. Ephialtēq; & multis aliis interfecit, reliquos in urbem fugere compulerunt.* Ha azért hadakozás vólna; nem tiz, tizenkét ezer embert kellenék fel-fegyverkeztetnünk; hanem az egész Nem-

zetün-

zetünket, jó módgyával. Mert az Olasz Példa-bezéd mondgya: *La forza, la Regione adesso*: Erő ellen erő kell: és ha nem is támmal, de virtussal és vitézséggel meg kell előznünk ellenségünket. Azért mind egy annak *consideratioja*, akar kicsiny, akar nagy hadat tartsunk, *disciplina* alá kell venni: minden dolog világos, valami módon *instituíttatik*, azzal tartatik és *conserváltatik*. Valamelly Ország fegyverrel nyerttetett, fegyverrel is oltalmaztatik, és minékünk Magyaroknak valamink vagyon, fegyverrel nyerttetett az a' mi Eleinktől, úgy tartatott eddig; és nintsen kérdés már abban: ezután is úgy kell megtartani. A' Békeség, a' Frigy, a' tsendes élet házon talā gondolkodás minékünk; kárunkkal meg-tanúltuk. A' mi első *Politikánk* fegyver vólt: most is annak kell lenni; mert mi egyébhez engedetlenek vagyunk: és ha vólnánk, 's ha a' vitézséget meg-tudgyuk, más *subtilitásokat in rationem status* mi nem esmérhetünk; 's olly Nemzettel is van dolgunk, a' ki mi nálunknál ravažabb, álnokabb, több: 's ha

's ha fegyverrel meg-gyöz, mindennel meg-gyözött. A' mi régi Sz. István Királyunknak koronázza azzal fejét, a' ki oldalára kardot övedez. Más Nemzetek, kiktől méltó vagy a' Pogány Homféd, kiknek hozzábbréménfégék lehet, és a' védelemet néholly közelről lárták, mint mi, öltözzenek Bíborba, Bárlonyba és Kamukába. Mi kik immár ennyi kárunkkal a' Pogánnyal öfvebomlottunk és háboródtunk, nem viselhetünk egyébe öltözetet fegyver-déréknál, panczélnál: egy fővel fegyvernélés vasnál. Tudom, léznek olyanok, a' kik minden erőket, igyekezetünket tsekélynek és szükségesnél alább-valónak fogják tartani, annyi fok házezer Török, annyi hadi sereg és ágyúk ellen. De én azoknak meg-felelek: Az én tanátsom az, hogy a' mi hadakozásunknak fundamentomát velsük; kit ha meg-tselekedünk, könnyen reá építhetünk, a' mit akarunk: ísmét abban semmi kétséget nem tehetünk, ha ilyen *Dispositio*val leszünk: segítséget másoktól - is eleget találhatunk; mert természet szerint való *Raio*ból-is vagy, hogy ha kit lát ember serénykedni a' maga dolgában, inkább ad segítséget olyanoknak, hogy-sem a' túnyának, a' maga *securitatis*ával nem gondolónak 's restnek. Mert ha csak zsebbe tévedünk kezeinket, senki nem

gon-

gondol velünk: 's ha nem tudom mint kérünk-is segítséget, azt fogják mondani felőlünk: *Querunt Genem cum qua cadant*. Magok közt pedig ezt, *Fatis cede Diisq; & cole felices, miseros fuge*. Tehát böltsen mondotta Xenophon, hogy kinek fegyvere kéfé vagy és *Resolutio*ja, azt nyeri véle, hogy sok barátokat talál; ellenséget avagy keveset, avagy fenkit. Holott azoknak barátságára, a' kiknek ök-is szolgálhatnak, nagy örömet adgya magát; hogy ő töllök várhaflanak valamikor segítséget. Azért az én Fundamentom békeféés idöben 12-ezer ember: holott hadakozás ha lenne (a' minthogy légye is:) az én tanátsom szerint leg-alább annyi Gyalognak, és Lovasnak 12-ezer embernek kell lenni *pro Fundamento*. Ehez, a' mint mondam az egész Nemzetünket fegyverkezve vegyükrendbe; légye elégedendő ágyúnk, és minden hadi seregünk: ha így lesz dolgunk, felelek mind életenig, az idegeneknél-is elégedendő segítséget találunk: söt ha ugyan volna-is, hogy nem találánk, csak a' magunk erejével-is annyit tehetünk, a' mennyi elég volna óltalmunkra: és ha Nyáron sembe nem állhatunk-is ellenségünkkel, Téle jó *Processus*okat remélhetünk, mikor a' Török víze áll; Nyáron pedig *in defensionis termino* maradgyunk. Bizonyára alább

hágy

hagy a' Pogány, 's azt a' Frigyet a' kit mi-is
vérünkkel töle vásárlottunk, ő fogja tollunk
kérni. Tekintsünk csak a' mostani nyomo-
rúlt állapotunkra, és jól *consideráljuk*; most
ha valami csak meg-rezzen-is a' Török rézé-
ről, futunk idestova vizeken havasokon által,
ki imide ki amoda; minden *remediumunk*
csak a' másoktól való segítség koldulás. Nints
magunknak népünk, kivel *occurrálhassunk*
a' vezedelemnek! Nints egy emberünk,
a' kit hova tehetnénk! Bódog Isten! hiszem
nagy *vilitas* ez! Mi vagyunk-e a' Magya-
rok? De bár annak ne mondgyuk magun-
kat. Ha Váradot vízfő nem vezűk, ha
Erdélyt el-vezűtyük, ne-is hadakozzunk bár
az után; hanem vagy most, vagy soha sem:
fussunk ki az országból, ha ezt resteljük. Ugy
hallom, elég pusztá ország vagyon Brasiliába,
kérjünk Spanyol Királytól egy Tartományt,
's tsináljunk egy Coloniát, legyünk Polgárrá.

De ha ki bizik Istenében, ézereti Hazáját,
van egy tsep Magyar vér benne; Kiáltson-
fel az Egbe az Istenhez, és énekelje velem ez
Débora Énekét: *Qui spontè offertis de Izraël
animas vestras ad periculum, bene dicite Do-
mino: Nova bella elegit Dominus, & portas
hostium ipse subvertit: cor meū diligit Prin-
cipes Izraël, qui propriā voluntate offertis
vos discrimini, bene dicite Domino,*

A M E N!

In Consensum EPIGRAMMA.

*Arma paret quicunq; Focos Patriosq; Penates
Diligit; ab pudor est Patriam sic cedere Genti
Barbaricæ! frustra paci confiditis ultra,
Hunniaci; rutilum præstat mutare veterno
Martem, Pannonia cedit victoria Palmam.
Ite alacres & spe pleni, nam Martia nondum
Sedibus ex vestris Virtus decessit & oris.
Zrinus hoc magnus Banus (ni fata procellis
Turbarent :) voto poscit, Turcamque potentem
Orbe procul ferro promptus p roscribere toto,
Martius est animo hic, & scuto Palladis audax.*

Azon Magyarúl:

Egyvert, 's bátor éivet kell annak éerzeni,
A' ki Hazájáért kéz harczot próbálni,
Élet, 's halál között éerentsét keresni:
Kard sűrű lövés közt nem kell semmit félni.
Világ előtt éégyen Hazánk pusztulása,
Minden tsata nélkül Magyarnak romlása,
Nagy hírű Nemzetnek prédára hullása,
Török dandároknak könnyen kóborlása.
Kevés békeséghez, mellyel csak hiteget
A' Török bennünket, 's magához édesget,
Ne bizzunk; mert mutat romlandó üveget;
Vagy édes méz alatt nyújt keserű mérget.
Záfélód alá Hazám kérd, jöjjön Magyar Márs,
Pusztító Had ellen kilégyen veled Társ;
Mert már honnyad alatt alig maradt az Ars:
Éélek rajta, hogy te öved ne légyen Hárs.
Szállj

Szállj-ki hát almodból, még pihenést vehetél;
Fogj fegyvert markodba, szabadulást nyerhetél
Es bánatos ködből majd örökre mehetél,
Fel-tört éandékodban kívántt véget érhetél.
Im hol sok Bestia ellened kardot vont!
De ha serénységed túnyaságot el-ont,
Sok zárlós kopiát hódgyával öze-ront,
Rendeltt tsoportokat éaggatva ééllyel bont.
Virtus még közzülünk éintén ki nem éakadt;
Noha sok Muéurmány bátorságra fakadt:
Sokéor Magyar miatt Török Hóld megapadt:
Most-is éles kardunk hüvelyben nem ragadt;
Zárlós Magyar Vitéz töllünk illy jót kíván:
Indúljunk-még immár kedves Hazánk kárán,
Nehadgyük töltözni Pogányt magunk javán,
Példát kéé mutatni egy vitéz Magyar Bán.
Ha Magyar kard Pogány karddal öze-tsendül,
Jól fordula' koczka, éerentsénk-is perdül,
Bánatban bús elménk örökre fel-zendül,
Vitézségünk miatt Pogány füle tsendül.
Igy jön-meg Hazánknek régi éabadsága;
Bánat's siralomnak öröm leé váltsága;
El-puétúltt földünknek lehet orvósága:
Igaz Magyarságnak tsak ez kívánsága!

